

Een zesje is te weinig

Iris Wierdsma & Kees Broekhof

resultaten uit de monitor
Leesbevordering op de
pabo

augustus 2023

Een zesje is te weinig

Leesbevordering op de pabo

Pabo-studenten lezen weinig en geven zichzelf een zesje als het gaat om hun kennis van kinderboeken. Doen pabo's wel genoeg om de leesvaardigheid op basisscholen uit het dal te trekken? De pabo-monitor van de Bibliotheek *op school* geeft inzicht in de huidige stand van zaken en kan pabo's helpen om studenten beter toe te rusten voor hun toekomstige rol.

Leesplezier: motor van leesvaardigheid

Alle zeilen moeten bijgezet worden om de leesvaardigheid in Nederland op een hoger peil te brengen. De laatste PISA- en PIRLS-onderzoeken onder respectievelijk 15- en 10-jarige leerlingen laten zien dat het er beroerd voor staat met lezen in Nederland en dat de lust om te lezen veel kinderen al op de basisschool vergaat. Wat scholen tot nu toe doen om van kinderen goede en enthousiaste lezers te maken is, gezien de resultaten, onvoldoende. Een interessante vraag is daarom wat leraren in opleiding en die opleidingen doen om het tij te keren.

Een goede leesvaardigheid begint met goed leesonderwijs en om die leesvaardigheid verder te ontwikkelen en te onderhouden is leesplezier belangrijk. Naarmate basisschoolleerlingen ouder worden, wordt leesplezier zelfs steeds meer een aanjager voor leesvaardigheid (Torppa e.a., 2020). Leerlingen die uit zichzelf een boek pakken in de vrije tijd, blijken (veel) beter te lezen dan andere leerlingen (Mol, 2022; Broekhof, 2021). Dit pleit ervoor om flink werk te maken van de leescultuur op de basisschool (Raad voor Cultuur & Onderwijsraad, 2019). Daarvoor zijn leerkrachten nodig die het goede voorbeeld kunnen geven in hun klas en die leerlingen kunnen motiveren om vaker een boek te pakken. Opleidingen zouden leerkrachten moeten toerusten om deze rol met verve te vervullen. In dit artikel bekijken we de stand van zaken rond deze onderwerpen op de pabo's die deelnemen aan de monitor van de Bibliotheek *op school*.

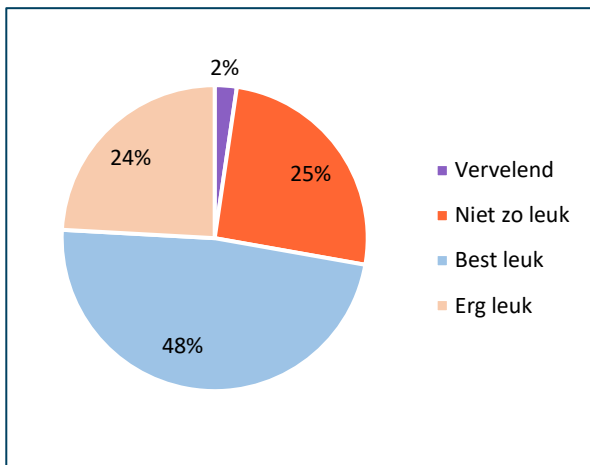
Pabo-monitor de Bibliotheek *op school*

De monitor van de Bibliotheek *op school*, ontwikkeld in opdracht van Stichting Lezen, biedt een kijkje in het leesgedrag van leerlingen en studenten, het leesbevorderend gedrag van leerkrachten en docenten en de samenwerking tussen bibliotheken en instellingen voor opvang en onderwijs. Ook pabo's kunnen deelnemen aan de monitor. In de meest recente meting, schooljaar 2022-2023, zijn de vragenlijsten van de monitor ingevuld door ruim 1200 studenten en ruim 200 docenten van 15 verschillende pabo-instellingen in Nederland. De meeste studenten die de vragenlijst invulden zijn vrouw (ruim driekwart), een weerspiegeling van de verhouding binnen de pabo-populatie. Vooral eerste- en tweedejaars studenten vulden de vragenlijst in. De docentvragenlijst werd met name door docenten Nederlands, pedagogiek en rekenen/wiskunde ingevuld. Hieronder vatten we enkele opvallende resultaten samen.

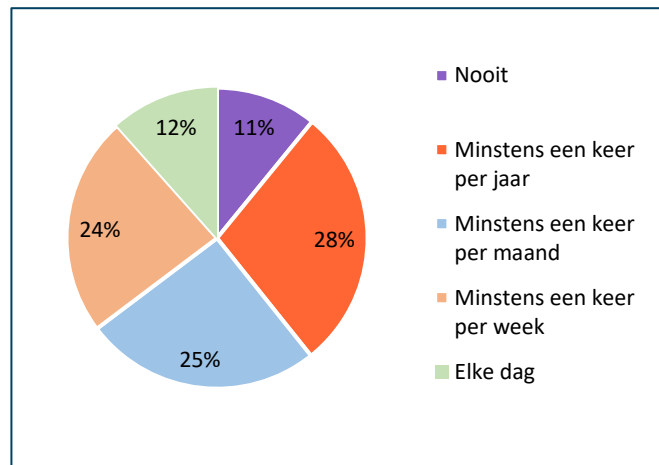
Houding versus gedrag

Ruim een kwart van de pabo-studenten leest niet graag (figuur 1); daartegenover staat een kwart dat lezen 'erg leuk' vindt en bijna de helft die lezen 'best leuk' vindt. De houding tegenover lezen kan dus als overwegend positief gezien worden. Deze houding vertaalt zich echter niet in frequent leesgedrag: een ruime meerderheid van de studenten leest niet vaker voor hun plezier dan 'minstens een keer per jaar' (figuur 2). Het verschil tussen houding en gedrag is opvallend in het licht van de rol van leerkrachten in spe als toekomstige leesbevorderaars. Uit onderzoek blijkt namelijk dat leerkrachten die zelf veel voor hun plezier lezen beter in staat zijn om die rol te vervullen (McKool & Gespass, 2009). Leerkrachten die zelf voor hun plezier lezen blijken voor hun leesonderwijs meer effectieve werkvormen te gebruiken, ze bespreken boeken in de les, geven boekentips en zetten hun leerlingen aan tot praten over boeken.

Figuur 1: Hoe vind je het om een boek te lezen?

Figuur 2: Hoe vaak lees je voor je plezier?

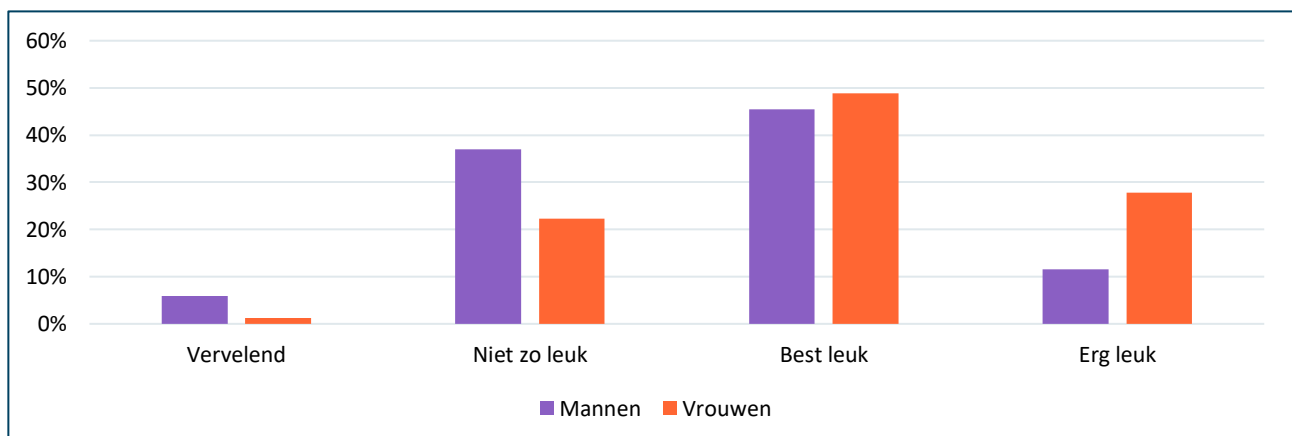
Hoewel een ruime meerderheid van de pabo-studenten positief staat tegenover lezen, wordt er nauwelijks met anderen gesproken over boeken: nog geen 15 procent van de studenten doet dit tenminste wekelijks en bijna de helft doet dit nooit of enkele keren per jaar. Gezien het bovenstaande wekt dit geen verwondering. Wie weinig leest, zal immers weinig gespreksstof over boeken hebben. Toch is praten over boeken een essentieel aspect van een levende leescultuur, omdat daarmee de solitaire ervaring van het lezen wordt ‘omgezet’ in een sociale activiteit waarbinnen waardeoordelen worden gedeeld en tegen elkaar worden afgewogen. Om de betekenis van dit sociale aspect van lezen voor de leesontwikkeling te doorgronden is het goed als pabo-studenten er zelf ervaring mee opdoen, tijdens de opleiding.

Altijd weer die jongens!

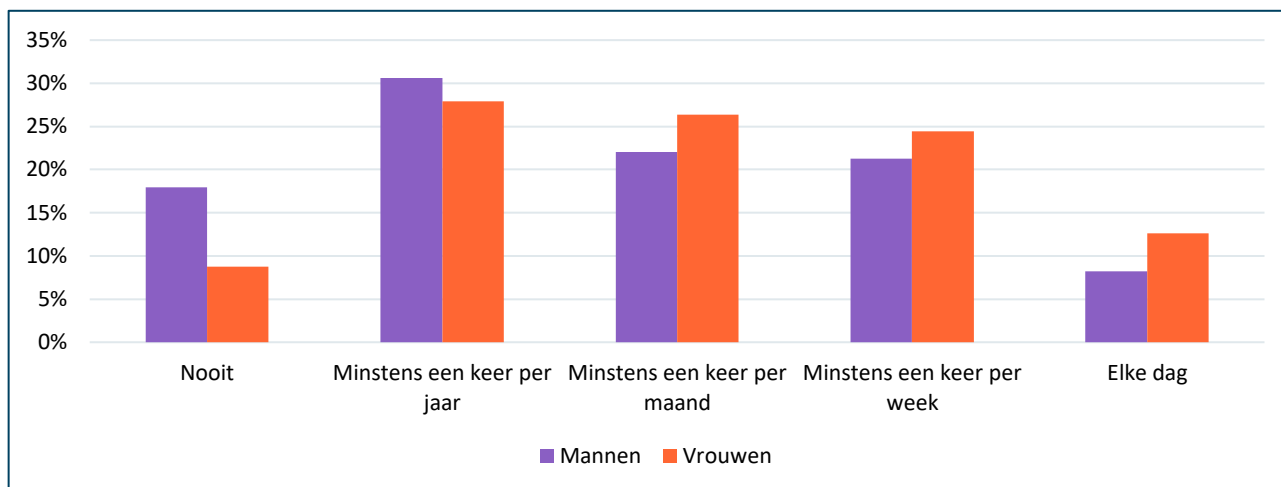
De mannelijke pabo-studenten scoren over de hele linie lager dan de vrouwen. De mannen staan negatiever tegenover lezen: 43 procent vindt lezen ‘niet zo leuk,’ of ‘vervelend’; bij de vrouwen is dit 23 procent (figuur 3). Ook zijn er meer mannen dan vrouwen die nooit lezen (18 procent, tegenover 9 procent van de vrouwen) en minder mannen dan vrouwen die dagelijks lezen (8 procent versus 13 procent; figuur 4).

Deze cijfers zijn opvallend, al zijn ze niet verrassend. Ook bij jongere leeftijdsgroepen, in de basisschool en in het voortgezet onderwijs, is deze tendens zichtbaar in de monitor de Bibliotheek *op school*. Maakt dit de mannelijke studenten per definitie minder geschikt als toekomstige leesbevorderaars? Dat is een conclusie die je zou kunnen trekken. Een meer praktische conclusie zou zijn dat mannelijke pabo-studenten een expliciete doelgroep zouden moeten zijn voor leesbevorderingsinitiatieven op de pabo, in de bibliotheek en in landelijke campagnes.

Figuur 3: Hoe vind je het om een boek te lezen? Mannen en vrouwen.

Figuur 4: Hoe vaak lees je voor je plezier? Mannen en vrouwen.

Een zesje

De pabo-studenten geven zichzelf gemiddeld een 6,3 voor hun kennis van kinderboeken en jeugdliteratuur (figuur 5). Ook hier is verschil tussen mannen en vrouwen zichtbaar: de mannen geven zichzelf een 5,9; de vrouwen een 6,5. Met enige toegevendheid zou je de gemiddelde score van 6,3 kunnen opvatten als een ‘voldoende’. Maar om het broodnodige verschil te gaan maken voor kinderen op de basisschool is dit natuurlijk niet voldoende. Alle hems moeten aan dek om het lezen op de basisschool op zo kort mogelijke termijn op een hoger plan te brengen en daarvoor zullen de nieuwe leerkrachten beter toegerust moeten zijn. Een zesje is dan te weinig.

Welk cijfer geef je jezelf voor kennis van kinderboeken en jeugdliteratuur?	2022-2023
Man	5,9
Vrouw	6,5
Gemiddeld	6,3

Een lichtpuntje is dat de respondenten voornamelijk eerste- en tweedejaars studenten zijn. Het is mogelijk dat zij hun kennis in de twee laatste jaren van de pabo nog bijspijkeren. Een tweede lichtpuntje, dat hierbij aansluit, is dat de pabo-docenten het belang van kinderboeken waarderen met een gemiddeld cijfer van 8.8. Pabo’s die de resultaten van de monitor verstandig gebruiken zullen hun programma’s aanpassen om ervoor te zorgen dat de kennis van de studenten op een niveau komt dat meer in lijn is met deze waardering en dat beter past bij de nood situatie rond lezen in het huidige basisonderwijs. Zo’n aanpassing is nodig, want slechts een derde van de docenten zegt studenten te verplichten om kinderboeken te lezen binnen hun lesprogramma (onder docenten Nederlands is dat overigens 88 procent). Bemoedigend – maar opnieuw niet voldoende – is dat bijna de helft van de docenten geregeld (een keer per maand of vaker) aandacht geeft aan kinderenboeken in hun lessen.

Een derde lichtpuntje is dat eerder onderzoek van Stichting Lezen laat zien dat de pabo’s wel vooruitgang boeken (Oberon e.a., 2020). De onderzoekers constateren dat er tussen 2014 en 2017 ‘mooie resultaten’ bereikt zijn en dat de pabo’s ‘op de goede weg zijn’. Tegelijkertijd constateert men dat er nog uitdagingen zijn. Zo is de aandacht voor jeugdliteratuur als zelfstandig onderdeel in het curriculum in die periode niet toegenomen. De hier gerapporteerde monitorresultaten geven de pabo’s houvast om de uitdagingen die er liggen te benoemen en aan te gaan.

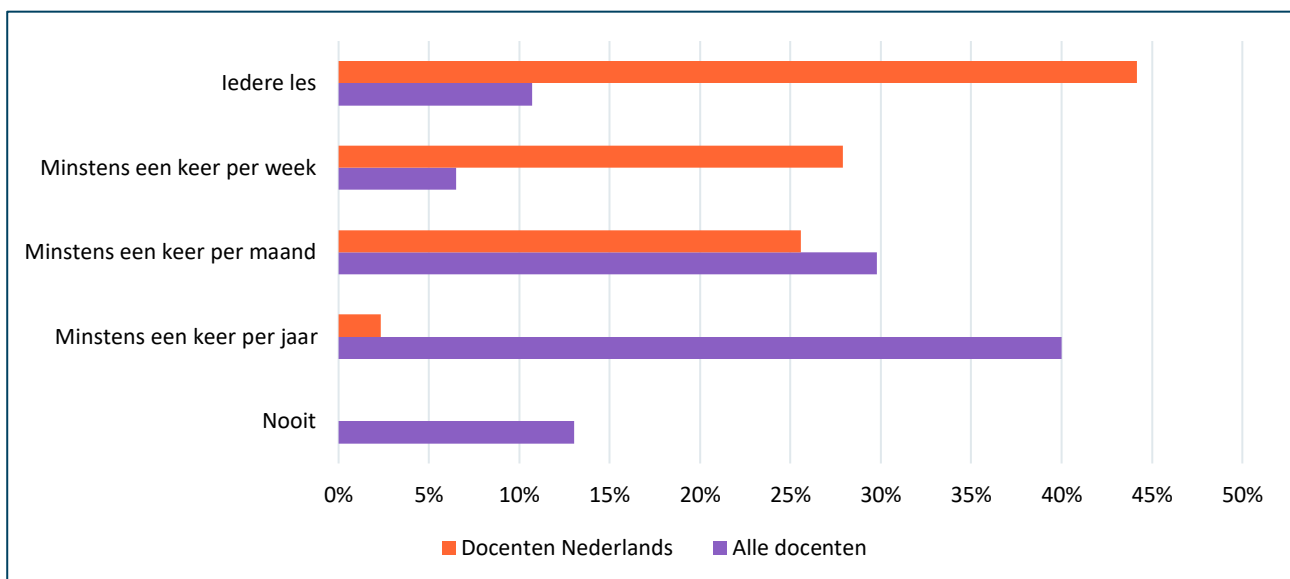
Wat doen de docenten?

Inzetten op leesbevordering op de pabo is hard nodig, omdat de studenten een belangrijke rol gaan spelen in het bevorderen van het leesplezier van de toekomstige generatie. Hoe brengen de pabo-docenten het er van af als het hierom gaat? Geven zij het goede voorbeeld? Het is maar aan wie je het vraagt. De totale groep docenten in de monitor geeft zichzelf gemiddeld een 6,6 als reactie op de stelling 'Ik ben een voorbeeld voor mijn studenten als het gaat om lezen.' Docenten Nederlands zien zichzelf meer als een voorbeeld, zij geven zichzelf gemiddeld een 8,2.

Docenten zijn het meer met elkaar eens als het gaat om het belang van aandacht voor kinderboeken en jeugdliteratuur. Gemiddeld beoordelen docenten het belang hiervan met een 8,8 op een schaal van 10. Docenten Nederlands beantwoorden deze vraag met een 9,8.

Het belang dat docenten zeggen te hechten aan kinderboeken en jeugdliteratuur is echter niet terug te zien in de manier waarop zij hier invulling aan geven. Net als bij de studenten zien we dus een verschil tussen houding en gedrag. De meerderheid van de docenten (53 procent) besteedt nooit of nauwelijks aandacht aan kinderboeken of jeugdliteratuur. Alleen de docenten Nederlands besteden flink aandacht aan kinderboeken en jeugdliteratuur (figuur 3). Dit doen zij vooral bij de introductie van de les, als onderwerp van een activiteit (bijvoorbeeld praten over boeken), door zelf voor te lezen of door studenten te leren om zelf leesbevorderingsactiviteiten met leerlingen uit te voeren.

Figuur 5: Hoe vaak besteedt u aandacht aan kinderboeken/jeugdliteratuur in uw eigen lessen?

Beleid maken en evalueren

Pabo's kunnen een grote rol spelen in het bestrijden van de leescrisis in Nederland. Zij leiden immers de nieuwe generatie leerkrachten op, die de zware taak hebben om de leesvaardigheid op de basisschool uit het dal te trekken. Om dit voor elkaar te krijgen moeten de leraren in spe niet alleen leren om effectief leesonderwijs te geven, maar ook om een levende leescultuur in de klas en op school tot stand te brengen. Want leerlingen die gemotiveerd worden om buiten school uit eigen beweging een boek te pakken, gaan vooruit op alle domeinen die cruciaal zijn voor de leesvaardigheid: leesbegrip, technisch lezen en woordenschat (Mol, 2022). De beste manier om studenten te doordringen van het belang hiervan zou zijn om ook op de pabo een levende leescultuur tot stand te brengen, in alle leerjaren, bij alle vakken, binnen en buiten de leslokalen.

Bibliotheken kunnen pabo's helpen om een leescultuur te creëren, met behulp van de informatie uit de monitor. Deze informatie laat zien aan welke knoppen er gedraaid moet worden om verandering teweeg te brengen. Een voorbeeld. Blijkt uit de monitor van een bepaalde pabo dat een kwart van de mannelijke studenten 'nooit' voor hun plezier leest? Dan kan een doel voor het komende jaar zijn: het percentage

mannelijke studenten dat aangeeft 'nooit' voor hun plezier te lezen neemt af met ten minste 15 procent. Vervolgens neemt de pabo, in samenwerking met de bibliotheek, enkele initiatieven die specifiek op dit doel gericht zijn. De volgende meting zal dan uitwijzen of dit tot de gewenste verandering heeft geleid. Zo kunnen monitorgegevens rationeel ingezet worden om (leesbevorderings)beleid te maken en te evalueren. Dat is meer dan ooit nodig als we het probleem van laaggeletterdheid in Nederland effectief willen aanpakken.

Referenties

Broekhof, K. (2021), [*Meer lezen, beter in taal - po*](#). Zesde, herziene, druk. Amsterdam: Stichting Lezen.

McKool, S.S., & Gespass, S. (2009). Does Johnny's Reading Teacher Love to Read? How Teachers' Personal Reading Habits Affect Instructional Practices. *Literacy Research and Instruction*, 48(3), 264–276.

<https://doi.org/10.1080/19388070802443700>

Mol., S. E. (2022). [*Het belang van voorlezen en zelf lezen voor kinderen en adolescenten: Meta-analyse van het verband tussen \(voor\)leeservaring en leesvaardigheid*](#). Amsterdam: Stichting Lezen.

Oberon & MK Onderzoek + advies (2020). [*Leesbevordering op de pabo: Stand van zaken 2020*](#). Amsterdam: Stichting Lezen.

Raad voor Cultuur & Onderwijsraad (2019), [*LEES! Een oproep tot een leesoffensief*](#). Den Haag: Raad voor Cultuur/Onderwijsraad.

Torppa, M., Niemi, P., Vasalampi, K., Lerkkanen, M.-K., Tolvanen, A., & Poikkeus, A.-M. (2020), Leisure Reading (But Not Any Kind) and Reading Comprehension Support Each Other : A Longitudinal Study Across Grades 1 and 9. *Child Development*, 91 (3), 876-900.
doi:10.1111/cdev.13241.

Omslagfoto:

Krukau, Y. (2021, 4 juli). Gratis stockfoto van aan het leren, binnen, boek, casual, conceptueel, crèche, diversiteit, docent, doceren, educatie, glimlachen, kids, klas, kleuter, kleuterschool, les, lezen, mensen, mevrouw, opleiding, samenspelen, scholieren, schoolkinderen, studeren, volwassenen, zitten. Pexels.

<https://www.pexels.com/nl-nl/foto/mensen-vrouw-zitten-school-8613089/>

Sardes

Postbus 2357
3500 GJ Utrecht

Lange Viestraat 371
3511 BK Utrecht

(030) 232 62 00
secretariaat@sardes.nl
www.sardes.nl